
Review/Recenzija

Slavko Gaber (ur.) (2014). *Finska v vrhu znanja 2030*. Ljubljana: CEPS.

Kadar je nekoliko obširnejši *policy paper* zelo zanimivo in kar napeto branje, ne pa dolgočasno in formalistično razpredanje ter v najhujših primerih še ideologizirano verbalno gestikuliranje, se lahko zazdi, da se »nekaj dogaja« na ravni samih paradigem, osnovnih konceptov in načinov ter shem razmišljanja, če o zadevni realnosti niti ne govorimo. Ne govorimo o besedilu, ki bi ga podpisala kaka oblastna instanca na nacionalni ali mednarodni ravni ali o dokumentu kakega strateškega foruma, ampak o prispevku finskega učiteljskega sindikata (!). CEPS (Center za študij edukacijskih strategij na Pedagoški fakulteti v Ljubljani) in SVIZ (Sindikat vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije) sta zelo ažurno in požrtvovalno poskrbela za to, da je sicer drobna a zgoščena knjižica pod zgoraj navedenim naslovom in natisnjena v lični ter bralcu prijazni brošuri, dostopna zainteresiranemu slovenskemu bralstvu skupaj z lucidnim kritičnim uvodom in daljnovidno razmišljujočo spremno besedo. Posebno zanimivost besedilu knjižice daje dejstvo, da je nastalo v učiteljskih vrstah, in da ga je tudi izdal finski učiteljski sindikat, kar je že samo na sebi »inovativno«, če se izrazimo po najnovejši evropski modi.

Finska je – kot je znano – na področju izobraževanja dosegla zvezdniški status, med drugim, zahvaljujoč odličnim rezultatom v raziskavah PISA, saj je zlasti v dosedanjem 21. stoletju nenehno na ali čisto pri vrhu po izmerjenem znanju svojih učencev in dijakov. Za »češnjico na torti« pa je Finska zelo uspešna še v drugi raziskavi v okviru OECD, namreč PIAAC, ki raziskuje znanje odraslih. Ni dvoma, da je izmerjeni visoki delež znanja in sploh višina izobrazbene ravni finskega prebivalstva, integralni del tega, kar opisujemo kot

»skandinavsko« politično kulturo in kot kulturo tolerantnosti ter smisla za vzajemno sodelovanje med ljudmi. Pri vsej zavidljivi uspešnosti pa se tudi začne novi finski problem, ki so ga zaznali učitelji skupaj s svojim sindikatom in so se zato odločili, da ne bodo čakali na uradne politične instance ter so svoje analize in projekcije v prihodnost, označeno z letnico 2030, sporočili javnosti; na srečo ne samo finski ampak tudi slovenski javnosti po zaslugi že omenjenih izdajateljev knjižice in tudi po zaslugi osebnih stikov med predstavniki obeh dežel. Kot lahko razberemo iz knjižice, je problematika, ki jo je odprl finski učiteljski sindikat, precej večdimenzionalna. Visoka uspešnost finskega izobraževalnega sistema v mednarodnem prostoru je postala prvi in z notranje finske strani opazen problem. Tako uvodničar kot pisci glavnega besedila namreč ugotavljajo, da je ta uspešnost botrovala pasivnosti upravljavcev in opuščanju razmišljanja o kljub vsemu potrebnih spremembah in izboljšavah z mislijo na prihodnost izobraževanja v družbenem in ekonomskem okolju. Drugi kompleksnejši vidik, ki ga finski sindikat zaznava (ga pa spričo svoje pozicije morda ne eksplicira z vso ostrino) pa zadeva mednarodna dogajanja in predvsem pritiske, ki jih generira neoliberalna »konkurenčnost«. Sahlberg tako v svojem uvodu posebej poudarja, da poročilo vidi odvisnost prihodnosti Finske od tega, »kako dobro bo Fincem uspelo v prihodnosti zaščititi razmeroma visoko stopnjo enakosti dohodkov in pravičnost edukacije« (str. 7).

Že na prvih nekaj straneh razberemo, da so se avtorji besedila – nastalega po obširnih razpravah v letih 2012 in 2013 med članstvom – dobro zavedali, da PISA pač meri nekaj gotovo zelo pomembnih učinkov izobraževanja, a treba je razmišljati tudi o vseh drugih prispevkih in delovanjih šolskega sistema v družbi, če naj ta deluje tako, da omogoča odprte sheme družbene reprodukcije. Tu bi si dovolil pripombo, da je prav to finsko besedilo po svoji »tipologiji« vzorna reakcija na uspeh, kakor ga meri PISA. Ta raziskava je sicer na sploh v svetu deležna tudi kritičnih pripomb, katerih utemeljenost pa je treba bolj kot snovalcem in izvajalcem raziskave pripisati delovanju neoliberalne ideologije in na njej zasnovani ekonomiji. Le-to je že l. 1998 Gilles Deleuze poimenoval »ekonomija prevečne produkcije« (*surproduction*), pri čemer je v ozadju – ali nemara bolj natančno, prav na brezsraven način v ospredju, logika »brezmejne« akumulacije kapitala. Finsko besedilo tako izhodiščno opredeli »temeljne vrednote« izobraževanja in vzgoje, ki merijo tako na tradicionalne razsvetljske vidike (veselje do učenja, pravičnost, demokracija ipd.) kot novejše vrednote (ekologija, trajnostni razvoj). V uspešni preteklosti pa se je po ugotovitvah piscev poročila zgodilo tudi nekaj poslabšanj na večini področij, od predšolske vzgoje do izobraževanja odraslih. Tudi na

Finskem je zadnja kriza udarila svoj pečat s tem, da je ogrozila stabilnost javnih financ in s tem tudi zadovoljivost financiranja izobraževanja, če o začasnem odpuščanju učiteljev in podobnih »varčevalnih« početjih niti ne govorimo.

V nadaljevanju je očitna naklonjenost finskih sindikatov javnosti izobraževanja, ki naj bi tako ostalo tudi v prihodnosti do l. 2030. Glede vloge izobraževanja v prihodnosti finski učiteljski sindikat napoveduje vrsto sprememb tako na področju gospodarstva (omejenost rasti) in na področju družbenih dejavnikov. Tako, med drugim, vidijo kot bistveno nalogo sistema edukacije, da s pomočjo »defragmentacije in integracije« deluje kot »protisila družbeni polarizaciji« (str. 27). V enem izmed poglavij tega napetega branja se ne bo odveč poučiti o spremembah, ki se v dobrem in slabem obetajo učiteljskemu poklicu. Vsekakor pa je predvidljiva potreba po večjem ugledu in samostojnosti v opravljanju poklica. Dikcija besedila v njegovih projekcijah v prihodnost je po svoje še posebej zanimiva, saj sindikat, ki ni ključni akter pri razporejanju sredstev in ni vedno povprašan glede najpomembnejših družbenih odločitev, govori o tem da »bo Finska« več vlagala v edukacijo, ki tako ne bo »strošek«, ampak investicija. Trditev v prihodnjiku je mogoče razumeti kot sugestijo in zahtevo hkrati. Besedilo se nato podrobneje ukvarja z nevarnostmi, perspektivami in možnostmi na vsakem od področij izobraževanja posebej in se pri tem izkaže s podrobnejšimi predvidevanji. To je tisti del knjižice, ki je za vse akterje v edukaciji najbolj zanimiv še posebej glede na njihovo posebno področje dela. Če bodo na Finskem drugi akterji, namreč tisti v politiki in gospodarstvu, ta predvidevanja, o katerih tu ne govorim podrobneje, vzeli dovolj resno, bo Finska nemara spet lahko vzor za ostali svet. V teh predvidevanjih zbudi pozornost napoved ogroženosti »osnovnega izobraževanja iz umetnosti«, ki se bo po mnenju piscev umikalo iz šole, v kateri se bo število ur tega pouka zmanjšalo in se bo selilo v neformalno izobraževanje. Sindikat torej pesimistično predvideva posledice v obliki »le premožnim dostopnih« storitev; nadalje bodo učinki vidni tako v neformalnem izobraževanju kot v učiteljskem poklicu na tem področju. Prav ta vsebina besedila, ki sicer sem in tja »ne vidi« ali spregleduje omejitve neoliberalno profilirane ekonomije in ustrezajoče družbene konstrukcije, kaže na to, da se finski sindikat vendarle izrecno v polnosti zaveda, da je prav šolsko polje ključno »bojno polje« za prihodnost na sploh. Besedilo mestoma namigne na širši mednarodni kontekst, se pa ne izreče preveč na široko o tem, da je del rešitve uganke prihodnosti morda tudi v večji mednarodni sodelovalnosti. Eden od negativnih vidikov raziskav PISA, kakor se kažejo tistim, ki kritično opazujejo globalna družbena dogajanja, je namreč učinek tekmovanja med državami, s čim-

er je tudi taka »mehka« dejavnost kot je edukacija vpotegnjena v brutalna razmerja gospodarske konkurence v obliki, v kakršni jo diktira neoliberalna ideologija ter zainteresirana globalna kapitalska oligarhija. Finski sindikat se v razpravo o tem, kot rečeno, ne spušča, čeprav potrebo po njej nakaže. Pravo vprašanje o prihodnosti ne zadeva samo Finske ampak tudi vse druge dežele in misel na vzajemno pomoči in sodelovanje se ponuja kar sama.

Darko Štrajn